

28. říjen 1918 – vznik Československé republiky

Dějiny nejdou přímočarými cestami. A mnohdy o tom, kam a kdy se jejich běh otočí, rozhodují náhody...

Konec října roku 1918 je chladný. Zima se už hlásí o slovo. Lidé čekají, kdy válka skončí. Že bylo Rakousko posledních třicet, čtyřicet let před válkou slušnou zemí, kde se Čechům velmi dobře žilo? To je všechno zapomenuto; čtyři roky kruté a hladové války všechno změnilo. Chybí zboží, není uhlí, teď už ani pořádné jídlo. Listonošům by se všichni nejraději obloukem vyhnuli: příliš mnoho žen už poštou dostalo úřední obálku se sdělením, že jejich muž, bratr nebo syn padl. O tom, jak na vzniku nového státu pracuje v zahraničí profesor Masaryk, obyčejní lidé moc nevědí. Ale vědí, že vším je vinno Rakousko. Musí válku prohrát – a tu prohru ta nenáviděná monarchie přece nemůže přežít.

Monarchie je skutečně v koncích. Nový ministr zahraničí hrabě Andrassy ví, že musí jednat. Ví, že Rakousko-Uhersko už nemůže dál válčit, a tak 27. října vydává krátké prohlášení, které vejde do dějin jako Andrassyho nóta. Prohlašuje v něm, že monarchie je ochotna uzavřít na všech válečných frontách příměří, a obrací se na amerického prezidenta Wilsona se žádostí o zprostředkování. V první větě navíc oznamuje, že souhlasí s americkým názorem na „práva národů rakousko-uherských, zejména o právech Čechoslováků a Jihoslovanů“.

O den později, v pondělí 28. října, jednájí v Ženevě představitelé exilového českého odboje s delegací Národního výboru, reprezentujícího Čechy a Slováky žijící doma. Očekávají pozvolný vývoj, předpokládají, že se zřejmě zásadní věci stanou během několika dní. Ale události v Praze nabírají vlastní tempo a směr...

Jsme v době, kdy nejrychlejším, ale nikoli nejdostupnějším sdělovacím prostředkem je telegraf. Telefon je spíš vzácností; v Praze stojí telefonní budky už skoro desítku let, ale je jich jen pár. Zdrojem informací jsou hlavně noviny: na venkově vycházejí jednou denně, v Praze ty nejčtenější dvakrát za den. „Horké“ novinky redakce ihned tisknou a vyvěšují v prosklených skříňkách na budovách redakcí. Tak se lidé mohou dostat k nejnovějším zprávám dřív, než noviny vyjdou. A stejně postupuje i redakce jednoho z nejčtenějších deníků, Národní politiky. Když dopoledne obdrží text Andrassyho nóty, reaguje bleskově: na čistý papír kdosi napsal velkými červenými písmeny slovo Příměří a redakční sluha už pádí po schodech dolů, k vývěsce. Někdo z redaktorů vytahuje ze skříňě červenobílý prapor, chápaný jako slovanský i český, a vyvěšuje jej z okna. O chvíli později ono oznámení ve vitríně doplní rukou načmáraný dodatek, že podrobné zprávy přinese redakce později, ale to už nikoho nezajímá.

Pražané si totiž slovo Příměří vyloží tak, že je po válce. A válka skončila tak, jak si přáli, Rakousko prohrálo. Že příměří neznamená kapitulaci? Ale kdež..! Zpráva letí Prahou. Lidé opouštějí dílny, úřady, továrny – kdo by mýsl v takové chvíli na práci? V centru města na Ferdinandově třídě – dnes Národní – stojí prázdné tramvaje. Radovat se odešli s cestujícími i řidiči a průvodčí. Spontánně se tvoří první manifestační průvody. Centrum města je plné lidí, a to může být i nebezpečné.

Představitelé Národního výboru Antonín Švehla, Alois Rašín, Jiří Stříbrný a František Soukup jsou zkušenými politiky. Už před desátou dopolední převzali Obilní ústav, úřad, který měl na starosti válečné zásobování. Teď musí zajistit, aby demonstrace nepřerostly v násilnosti

a rabování. Dokážou to s pomocí českých policistů a strážníků, členů Sokola a Dělnických tělocvičných jednot i třeba hasičů. Než stačí sdělit vicemístodržiteli Kosinovi a šéfovi Zemské správní komise hraběti Schönbornovi (ti dva v Praze v podstatě reprezentují vídeňskou vládu), že Národní výbor přebírá moc, vycházejí do ulic dechové hudby. Klidný ráz státního převratu se podaří udržet. A než se čtveřice politiků vrátí ze zmíněných úřadů, je Československo vyhlášeno.

Dějiny na toho člověka trochu zapomínají, ale my si ho připomeneme. Katolickému knězi a poslanci Isidoru Zahradníkovi je hned jasné, kolik uhodilo. Když jde po Příkopech, kdosi ho pozná a zavolá na něj jménem. Lidé „svého“ poslance chvíli dokonce radostně nesou na ramenou. Zahradník pak na Václavském náměstí vystoupí na podstavec Václavovy sochy a jako první politik sdělí nadšenému davu, že vzniká samostatný stát. Podobná slova pronesou ten den „mužové 28. října“ ještě mnohokrát. A večer vydá Národní výbor první zákon nového státu, začínající slovy: „Lide československý! Tvůj odvěký sen se stal skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných, svobodných, kulturních států světa.“

Dějiny nejdou přímočarými cestami. Náhody hrají důležitou roli. Kdyby redakce Národní politiky nereagovala na Andrásyho nótu tím jedním, rudě napsaným slovem, nejspíš by republika toho dne ještě nevznikla. Historie by možná šlapala oklikou, ale k vytvoření samostatného Československa by stejně došlo. Jen okolnosti by nejspíš byly jiné.

Napsal: PhDr. Jiří Kálal